

Еволюція державної фінансової політики під впливом воєнних конфліктів

Однією з базових функцій держави є оборонна, а фінансове забезпечення її виконання залишається незмінним пріоритетом фінансової політики протягом тисячоліть. Здатність мобілізувати та використати фінансові ресурси є основною передумовою для перемоги у війні, а також у подоланні її наслідків, що підтверджується історичними прикладами.

Формування доходів держави в античному світі забезпечувалось, переважно, за рахунок примусових платежів від переможених держав (контрибуції) та доходів від використання державної власності. Додаткова потреба у фінансуванні, зокрема у період воєн, покривалась за рахунок податків, що не мали притаманного сучасним податкам постійного характеру. Фінансово-кредитні відносини досягли значного рівня розвитку за часів Римської імперії, коли можна було спостерігати активізацію банківських операцій, що сприяло зростанню обсягів торгівлі, а також посиленню ролі податків [3, с. 99]. Водночас залежність фінансової політики рабовласницьких держав від успішності воєнних кампаній та захоплення нових територій обмежували їх розвиток.

Альтернативний фінансовим засобам інструмент мобілізації фінансових ресурсів – емісія паперових грошей, з'являється у Древньому Китаї за часів правління династії Тан (Tang, 618–907 pp.). Такий крок сприяв активізації торгівлі (зокрема через зручність використання таких грошей у порівнянні з металевими), водночас, у силу соціальних чинників (наявність неформальних фінансових зв'язків у традиційній китайській сім'ї та схильність до зберігання цінностей вдома), банківська справа не отримала належного імпульсу для розвитку, як це згодом було у Європі [4, с. 17–18]. У XIV–XV ст. через гіперінфляцію, спричинену надмірною емісією державою паперових грошей, відбулася відмова від їх використання аж до середини XIX ст., коли відновлення випуску такого виду грошей було обумовлене необхідністю фінансувати військові видатки.

Релігійні та політичні чинники у Середньовіччі обмежували розвиток фінансового-кредитних відносин, зокрема через засудження лихварства християнством та ісламом. Феодальна роздробленість держав Європи сприяла закріпленню за податками та митом статусу основного джерела надходжень до державної скарбниці, у зв'язку з чим розширився перелік об'єктів оподаткування та категорій платників. Вважається, що відновлення банківської справи в Середньовіччі пов'язане із необхідністю фінансувати Хрестові походи. Водночас не можна ігнорувати впливу Великих географічних відкриттів, що сприяли зростанню попиту на кредитування торговельних операцій, на первісне нагромадження капіталу.

Також слід зазначити, що в цей період почалось відбуватись розмежування доходів монарха від доходів держави (із посиленням контролю за використання таких коштів).

Необхідність централізації фінансового сектору відіграла ключову роль у становленні центральних банків у провідних європейських країнах, зокрема у Англії (1694 р.), Франції (1800 р.), Нідерландах (1814 р.), Австрії (1816 р.), Норвегії (1816 р.), Данії (1818 р.) та Іспанії (1829 р.) [1]. Поява такого інституту у Німеччині відбулася у 1875 р. після об'єднання, з одночасним наданням монопольного права на грошову емісію, яке на той час вже мали раніше створені центральні банки Європи.

Після Першої та Другої світових воєн важливу роль у формуванні та реалізації державної фінансової політики починають відігравати міжнародні організації, зокрема Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародного валютного фонду. Слід зазначити, що Міжнародний валютний фонд як правило не фінансує країни, що перебувають у війні, проте з огляду на повномасштабне вторгнення Росії в Україну, відбулись зміни у Fund's Financing Assurances Policy [2] для ситуацій з винятковим рівнем невизначеності («exceptionally high uncertainty»), що дало можливість збільшити фінансовий потенціал України.

Список використаної літератури

1. Broadberry S., O'Rourke K.H. The Cambridge Economic History of Modern Europe: Volume 1, 1700–1870. Cambridge University Press. 2010. 330 p.
2. Changes to the Fund's Financing Assurances Policy in the Context Of Fund Upper Credit Tranche (UCT) Financing Under Exceptionally High Uncertainty. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/03/17/Changes-to-the-Funds-Financing-Assurances-Policy-in-the-Context-Of-Fund-Upper-Credit-531091>
3. Лановик Б.Д., Матисякевич З.М., Матейко Р.М. Економічна історія України і світу : підручник. Київ : Вікар, 2006. 495 с.
4. Полчанов А.Ю. Розвиток фінансового потенціалу держави в умовах постконфліктного відновлення : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 гроші, фінанси і кредит. Київ, 2019. 508 с.